

Ережепов Талғат Тілеулесұлының «6D010300 – Педагогика және психология» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін жазған «Болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастыру» тақырыбындағы диссертациялық зерттеуіне рецензенттің

ШІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және оның жалпы Ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практиканың және Ғылым мен техниканың дамуының сұраныстарымен) байланысы

Қоғамдағы әрбір жеке адам өз денсаулығын сақтау және мықты болу жолдарын қарастыру қажет. Қазақстан Республикасы өз тәуелсіздігін алғаннан бастап және еліміздің қазіргі рухани жаңғыру жағдайында әрбір жеке адам өз денсаулығын сақтау туралы ұстанымды басшылыққа алып келеді. Қоғамдағы денсаулықты сақтау бәсеке қабілетті отыз елдің қатарына кіру міндетін жүзеге асыру жолындағы басты тірегі.

Қазіргі кезде жоғары оқу орындары білім беру саласында болашақ мамандарды даярлаудағы жаңа басымдықтар белгіленуде. Ең бастысы кең көлемді іргелі білімге ие, денсаулық мәдениеті жоғары, бастамашыл, еңбек нарығы мен технологияның өзгермелі талаптарына бейімделуге қабілетті кәсіби құзыретті мамандар даярлау.

Жоғары оқу орнындағы болашақ маманы - бүгінгі жастар. Елбасының 2019 жылды «Жастар жылы» деп атауына байланысты жастардың денсаулығы болашақтың басты көрсеткіші екенін атауға болады. Болашақ педагогикалық мамандардың дене тәрбиесінің мазмұны, оның дамуындағы басым бағыттардың стратегиясы әлеуметтік-экономикалық факторлардың белсенді ықпалына ұшырайды.

Сондықтан, еліміздің жоғары оқу орындарының үш деңгейлі білім беру жүйесіне көшуінің қазіргі кезеңінде оның тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін ең бастысы денсаулық сақтау мәдениеті қалыптасқан маман дайындау проблемасы туындап отыр.

Қазақстан Республикасының «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасының негізгі мақсаты – мемлекетіміздің әлеуметтік әл-ауқаты мен экономикалық өркендеуінің негізі ретінде азаматтардың денсаулығын сақтаудың тиімді және орнықты жүйесін дамытуды қамтамасыз етуді көздейді. ҚР мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасы (2013) ҚР «Дене шынықтыру мен спортты дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасындағы мәселелердің, денсаулық сақтау жүйесін дамытудың негізгі қағидасын белгілеуі зерттеу проблемасының аса өзектілігін дәлелдей түседі.

Осы тұрғыдан алғанда Талғат Тілеулесұлының ұсынып отырған диссертациялық зерттеуін қоғамның сұранысынан шығатын, заман талабына сай, дер кезінде орындалған көкейкестілігі жоғары еңбек деуге болады. Оны диссертацияның мазмұны айғақтайды.

2. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі

Зерттеу барысында ізденуші мынадай нәтижелерге қол жеткізген.

1. «Денсаулық» пен «денсаулықты сақтау», «мәдениет» пен «денсаулықты сақтау мәдениеті» ұғымдарының мәні айқындалған, олардың өзара байланысының тарихи-әлеуметтік алғышарттары сараланып және рухани жаңғыру жағдайындағы озық идеялармен жүйеленген.

2. Болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениеті мәселесін зерттеудің әдіснамалық тұғырлары мен теориялық негіздері мәселені шешудің өзегі екендігін дәлелдеген.

3. Ақпараттандыру жағдайында студенттік кезеңнің психологиялық ерекшеліктері сипатталынып, болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетінің қалыптасуына әлеуметтік желілер мен заманауи ақпараттық құралдардың ықпалы айқындалған.

4. Болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың қызметтік-үдерістік моделі даярланып және оның компоненттері, өлшемдері, көрсеткіштері мен деңгейлерін анықталған.

5. Оқу-тәрбие процесінде «Денсаулықты сақтау мәдениеті – Қазақстанның рухани жаңғыру жағдайындағы ұлттық тәрбиенің тірегі» жобасының мазмұнын жасаған.

6. Тәжірибелік жобасының мазмұнын жүзеге асыру жолдарының тиімділігі тәжірибелік-эксперименттік жүзінде тексеріліп, ұсыныстар берілген.

Осы аталған ғылыми нәтижелердің негізділігімен шынайылығы ізденушінің философия, педагогика, психология ғылымдары бойынша, «Денсаулық» пен «денсаулықты сақтау», «мәдениет» пен «денсаулықты сақтау мәдениеті» ұғымдарының мәні теориялық тұрғыдан негізделуімен, олардың өзара байланысының ашылуымен, рухани жаңғыру жағдайындағы денсаулықты сақтау мәдениетінің озық идеялары айқындалуымен; сонымен қатар, ақпараттандыру жағдайында болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетінің қалыптасуына әлеуметтік желілер мен ақпараттық құралдардың ықпалы айқындалуымен; болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың теориялық моделі, компоненттері, өлшемдері мен көрсеткіштерінің анықталуымен; оқу-тәрбие үдерісінде «Денсаулықты сақтау мәдениеті – Қазақстанның рухани жаңғыру жағдайындағы ұлттық тәрбиенің тірегі» жобасының мазмұны жасалынып, және оның тиімділігін тәжірибелік-эксперименттік жұмыста тексерілуімен айқындалады.

3. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір Ғылыми нәтижесі (қағидасы) мен қорытындысының жаңалық дәрежесі

Жоғарыда аталған әрбір ғылыми нәтиженің жаңалығына тоқталатын болсақ, ізденуші философиялық, психологиялық, педагогикалық әдебиеттерге талдау жасау арқылы болашақ педагогтардың денсаулықты

сақтау мәдениетін қалыптастыру проблемасының зерттелу деңгейіне аса мән бере келе, Қазақстанда білім беру саласындағы денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастыру мәселесінің толық зерттелмегенін анықтаған және оның зерттелу қажеттігін дәлелді негіздеген. «Денсаулық», «денсаулықты сақтау», «мәдениет» пен денсаулықты сақтау мәдениеті» ұғымдарына терең бойлауы арқылы осы ұғымдардың мәнін нақтылаған (Дисс.:1.1). «Денсаулық», «Денсаулық сақтау», «Мәдениет» және «Денсаулық сақтау мәдениеті» ұғымына берген ғылыми анықтамалардың өзара байланысын анықтаған. Сонымен қатар «Денсаулықты сақтау мәдениеті» ұғымының құрылымдық компоненттерін жүйелеген.

Сонау көшпенділер өркениетіндегі денсаулықты сақтау мәдениеті жайындағы негізгі идеяларынан бастап, адамзат дамуының эволюциясындағы денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастыратын озық тәжірибелер мен құнды идеяларды, рухани жаңғырудың басты идеяларын негізге алып, тарихи-әлеуметтік алғышарттарын саралаған. Бұл, айтылғанның бәрі, *біріншіден*, диссертанттың зерттеу проблемасының тарихи кезеңдердегі дамуын, денсаулықты сақтау мәдениетін насихаттайтын ресми құжаттар қазіргі заман талабымен ұштастырып зерттеу мәселесін жетік меңгергенін айғақтаса, *екіншіден*, зерттеудің *бірінші нәтижесінің жаңа* екендігін дәлелдейді.

Зерттеудің екінші нәтижесінің жаңалығы сол, Ережепов Талғат Тілеулесұлы денсаулықты сақтау мәдениетінің алыс-жақын, отандық ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып, біз болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетінің әдіснамалық тұғырларын валеологиялық, мәдениеттанушылық, синергетикалық, құндылықты тұғырды жұмысының өзегі ретінде алған. *Соның ішінде валеологиялық тұғыр* – денсаулықты сақтау, нығайту, қалыптастыру, денсаулықты орталықтандыру, үздіксіздік, жүйелілік, бірізділік принципін қамтамасыз ететін тәсілдерді анықтауға негіз болған. Мәдениеттанушылық тұғырмен қоғамның дамуындағы білім беру, тәрбиелеу үдерісіне мәдениеттің басымдық сипатын беру арқылы, денсаулық сақтауға мәдени орта құруды көпмәдениеттілік, көптілділік, коммуникативтілік ұстанымдарын жүйелеген. Құндылықты тұғырды акмеология ғылымымен байланыстырып білім беру мазмұнын анықтауда негізге алынған. Құндылықты тұғырды акмеология ғылымымен байланыстырып білім беру мазмұнын анықтауда негізге алынған. «Денсаулық», «Денсаулық сақтау», «Мәдениет» және «Денсаулық сақтау мәдениеті» ұғымы туралы түсініктердің синергетикалық жүйесін ұсынған. Сонымен, валеологиялық, мәдениеттану, аксиологиялық, әлеуметтанушылық, психологиялық-педагогикалық теориялар талданып, тұжырымдар зерттеудің өң бойында негізге алынып, әдіснамалық тұғырлар зерттеу мәселесінің компоненттерін, ұстанымдарын анықтауға және моделін құруға, мазмұнын анықтауға негіз болған.

Докторанттың үшінші қол жеткізген нәтижесі де – жаңа. Зерттеу жұмысында қазіргі ақпараттандыру жағдайында студенттік кезеңнің психологиялық ерекшеліктерін сипаттап, болашақ педагогтардың денсаулық мәдениетінің қалыптасуына әлеуметтік желілер мен ақпараттық құралдардың жағымды және кері ықпалдарына сипаттама бере білген. Ақпараттық құралдар мен технологияларды сауатты пайдалана білудың 4 қажеттілігін айтады. Педагогикалық-психологиялық, дидактикалық шарттарын көрсетеді.

Денсаулықты сақтаудың әдістері мен технологиясы, тек оқытудың сапасын арттыруға және болашақ педагогтардың денсаулығын сақтауға ғана бағытталып қоймай, сонымен бірге олар адамның өмір сапасымен де байланысты деп тұжырымдайды.

Төртінші нәтижесі де жаңа, өйткені докторант ақпараттандыру жағдайында болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың моделін даярлап, танымдық-мазмұндық, эмоционалдық-мотивациялық, іс-әрекеттік компоненттерінің бірлігінде өлшемі, көрсеткіштері және деңгейлері анықталған. Формалары, құралдары, әдіс-тәсілдері, тұғырлары және күтілетін нәтижелер жиынтығы құзыреттіліктер құрылымы берілген. «Болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың қызметтік үдерістік моделін» қысқаша мазмұнын және денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың қызметтік үдерістік моделінің бөлімдері сипаттаған.

Докторанттың бесінші қол жеткізген нәтижесі де – жаңа. Оқу-тәрбие үдерісінде «Денсаулықты сақтау мәдениеті – Қазақстанның рухани жаңғыру жағдайындағы ұлттық тәрбиенің тірегі» тәжірибелік жобасының мазмұны жасалған. Осы мақсатта автор аз еңбектенбеген. Жоба «Денсаулықты сақтау психологиясы» элективті курс беріліп және Дене шынықтыру» мен «Жас ерекшеліктер физиологиясы және мектеп гигиенасы» пәндері бойынша өзіндік жұмыстар, Денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың тәрбиелік кешенді жұмыстары: танымдық үйірме, семинар, «Абай атындағы ҚазҰПУ-дің тәрбие жұмысының тұжырымдамасы» бірлігінде қарастырылған. Дене шынықтыру сабақтарында ақпараттық және коммуникативтік технологиялардың мүмкіндіктерін қолдануда нәтижелер тізбегін берген. Жобада бірізділікте мазмұнды берілуі және оның тиімділігінің дәлелді көрсетілуі ғылыми еңбектің құндылық деңгейін жоғарылатады және докторанттың өз проблемасын жоғары деңгейде білетіндігін дәлелдей түседі.

Алтыншы нәтижесі де жаңа, автор үш кезеңнен тұратын эксперимент жұмысын жүргізіп, ұсынған моделінің «Денсаулықты сақтау мәдениеті – Қазақстанның рухани жаңғыру жағдайындағы ұлттық тәрбиенің тірегі» тәжірибелік жобасының, болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың кешенді әдістерінің тиімділігін сандық және сапалық көрсеткіштермен дәлелдей білген. Әдістемесі студенттердің тек денсаулық сақтау мәдениетімен қатар, өздігінен танып-білу дағдыларын

қалыптастыра отырып, жаңа тақырып бойынша анықтама, ережелерді өздері құрастырып тұжырымдай білуіне жетелейді

Зерттеу барысында қол жеткізілген болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастыру динамикасы мен нәтижелері зерттеудің ғылыми болжамының дұрыстығын айқындайды.

4. Изденушінің алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталғандығы

Докторанттың зерттеу барысында қол жеткізген осы ғылыми нәтижелері өзара ішкі бірлікпен, әрбір бөлімдердің дара және идеялық байланыстылығымен, әр бөлімдерде берілген ой-тұжырымдармен, жұмыс қорытындысымен және автордың педагогика ғылымына және практикасына енгізген жаңалығымен сипатталады. Философия докторы (PhD) дәрежесін алуға арнап жазылған бұл диссертацияның педагогика ғылымы үшін маңызы өте жоғары. Өйткені, зерттеуде педагогика және психология мамандығы саласының бүгінгі таңдағы аса бір өзекті проблемасы алғаш рет шешімін тауып отыр. Еңбектің нәтижесін педагогика теориясында да, практикасында да үлкен сеніммен пайдалануға болады.

5. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткілікті толықтығына растама

Зерттеудің негізгі қағидалары ғылыми баяндама түрінде Алматы қаласындағы Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық университеті, ҚР БЖҒМ Білім және Ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда, 1 мақала Scopus базасына енген шет елдік басылымында, 1 шет елдік ғылыми басылымында, 6 мақала халықаралық конференциялар жинақтары материалдарында, 2 мақала алыс-жақын шетелдік халықаралық конференциялар материалдарында және т.б ғылыми басылымдарда жарық көрді.

6. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндегі кемшіліктер

Диссертация мазмұнына, рәсімделуіне байланысты мынадай кемшіліктер мен ұсыныстар айтқымыз келеді:

1-нші ұсыныс ретінде Докторанттың диссертацияда болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастырудың психологиялық, педагогикалық, дидактикалық шарттарын сипаттап көрсетуі өте маңызды (Дисс.2.1:). Дегенмен, осы психологиялық, педагогикалық, дидактикалық шарттарды тәжірибелік жобаның мазмұнын жүзеге асыруда тереңірек қолдану артық болмас еді.

2. Диссертанттың «Денсаулықты сақтау мәдениетіне» байланысты философиялық, психологиялық, педагогикалық зерттеулерге терең талдау жасалып, тұжырымдар іріктелген. Алайда зерттеу жұмысында алыс шетелдердің денсаулық сақтау мәдениетіне байланысты зерттеулер талқыланғанда зерттеу құнын арта түскен болар еді.

3. Диссертацияның кей жерлерінде стилистикалық қателер де кездеседі. Көрсетілген ұсыныстар мен кемшіліктер ғылыми талапқа сай жазылған еңбектің теориялық және практикалық құндылығын төмендетпейді.

7. Тиісті мамандық бойынша философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін беру мүмкіндігі туралы қорытынды

Сонымен, **Ережепов Талғат Тілеулесұлының «Болашақ педагогтардың денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастыру»** тақырыбында жазылған диссертациясының дербестігі айқындалған, ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығы бар, орындалуы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің талаптарына сай келетін, аяқталған жұмыс деп есептеп, оның авторына 6D010300 - Педагогика және психология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беруге лайық деп санаймын.

Рецензент:

Қазақ ұлттық қыздар
Педагогикалық университетті
п.ғ.д., профессор
С.Н.Жиенбаева